

Yeni Osmanlılık Hınç, Nostalji, Narsisizm
Nagehan TOKDOĞAN

İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, 1. Baskı, 286 sayfa, ISBN: 978-975-052-525-4

Nuh AKÇAKAYA*

Nagehan Tokdoğan'ın, doktora tezinden türetilen Yeni Osmanlılık Hınç, Nostalji, Narsisizm adlı kitap, isminden de anlaşılacağı üzere 1980'lerden sonra yükselişe geçen ve Ak Parti (AKP) döneminde zirveyi gören Yeni Osmanlıcı retoriği ve bu retoriğe bağlı olarak oluşan politik ajandanın toplumsal/siyasal yansımalarını irdelemektedir. Türkiye'nin siyasal hayatı içerisinde bir hesaplaşma siyasetine dönüşen son zamanların siyaset eyleme biçimi, Tokdoğan tarafından oldukça çarpıcı bir şekilde analiz edilmektedir. Yazar özellikle tek parti dönemindeki bir takım siyasal olayların, olguların ve aktörlerin bugün nasıl olup da bir hesaplaşma nesnesi haline geldiğini (s. 114-115); politik arzuların, hırsların ve öfkelerin hangi eylem alanlarına kanalize edildiğini soruşturmaktadır (s. 16-17). Tokdoğan, birbiri ile analitik bir nedensellik ilkesi kurarak kitabı beş bölüm şeklinde yapılandırmış ve Yeni Osmanlıcı ideolojik konumlanışın ne olduğunu örnekleri ile birlikte büyük oranda ortaya koymuştur. Yazar, eser boyunca Yeni Osmanlıcılığı dış politika, milli kimlik, neo-liberal ekonomi, özgürlükler sorunu gibi ayrı ayrı temalarla izah edip, bu alanlardaki politik refleksler üzerinden örnekler vermiştir. Böylece Tokdoğan Ayasofya tartışmasından, İmam Hatiplere gösterilen politik ilgiye; kültür savaşlarından, devasa büyüklükteki mekânların inşasına kadar birçok örnekte, Yeni Osmanlıcı ideolojik tutumun izlerini sürmeye çalışmıştır.

İlk olarak birinci bölümde duygu, siyaset ve sembol ilişkisini tartışan Tokdoğan, birçok felsefecinin ve sosyal bilimcinin irdelediği gibi duyguların doğuştan insan öznesinde var olup olmadığını soruşturmaktadır. Yazar bu bölümde, duyguların inşa edilen tarafına odaklanıp, bu inşa ediş tarzının sembollerle ilişkisini ortaya koymaktadır. Nihai olarak; Tokdoğan, burada siyasal sembollerin duygusal yönünü ortaya koyarak, sembolik siyaset ve duygusal siyaset arasındaki ilişkiyi açığa çıkartmaktadır (s. 19). Tokdoğan, ikinci bölümde Türkiye'nin kuruluşundan sonra ortaya çıkan kimlik bunalımına bir alternatif diye takdim edilen Yeni Osmanlıcılığın doğuşuna neden olan bazı hususları ustalıkla bir şekilde ele almaktadır. Bu noktada Yeni Osmanlıcılığa doğrudan ya da dolaylı olarak zemin hazırlayan neo-liberal ekonomi politiği, kimlik sorunu, aidiyet problemi, uluslararası konjonktür gibi çoğaltılabilecek birçok hususu dile getirmektedir. Nihai olarak Tokdoğan, Yeni Osmanlıcılığın AKP iktidarına hasredilemeyecek kadar eski bir nosyon olduğunu ifade etmektedir (s. 49). Üçüncü bölümde ise Erdoğan'ın siyaset eyleme biçimindeki

* Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Konya/Türkiye. e-mail: akcakayanuh@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1457-1379

Geliş Tarihi: 27 Şubat 2021

Kabul Tarihi: 18 Mart 2021

Received: 27 February 2021

Accepted: 18 March 2021

dönüşümü ele alan yazar, mağdurdan muktedir olmaya giden retorik serencamını ortaya koymaktadır. Böylece yazar, bir hesaplaşmanın temel dinamiklerini açığa çıkarmakla yetinmeyip, büyük oranda CHP ve onun temsil ettiği paradigma ile sağ siyasetin gerilimlerini analiz etmektedir. Tokdoğan bu bölümde Erdoğan'ın analogik siyasetinin boyutlarını hem mağdur hem de muktedir olmak noktasında çeşitli yönleri ile ele almaktadır. Burada II. Abdulhamit ve Menderes için kurulan analogilerin, Erdoğan'ın duygu siyasetine nasıl hizmet ettiği dikkat çekici bir şekilde çözümlenmektedir (s. 119). Böylece Yeni Osmanlıcı ideolojik ajandanın hangi duygu haznesinden beslendiği büyük oranda ortaya konulmuş olmaktadır.

Yazar dördüncü bölümde Yeni Osmanlıcılık ve İstanbul arasındaki ilişkiyi ele almakta ve İstanbul'un Osmanlı Devleti'nin başkenti olmasından mülhem, AKP tarafından nasıl sembolize edildiğini ortaya koymaktadır. Tokdoğan, burada İstanbul sembolizmasının siyasal tezahürleri üzerine odaklanıp, hem yeni kimlik anlatısı ile İstanbul arasındaki ilişkiyi hem de buradaki mekânların AKP siyasetinin çeşitli boyutları ile irtibatını analiz etmeye çalışmaktadır. Yazar son bölümde ise 15 Temmuz darbe girişiminin AKP siyasetini ne denli dönüştürdüğünü ve 15 Temmuz'dan sonra Yeni Osmanlıcı ideolojinin büründüğü son biçimi ele almaktadır. Çalışmada bu olay, AKP siyasetinin duygusal uğraklarının en radikal boyutlarından birisi olarak işaret edilmektedir (s. 222). Darbe girişiminden sonra sembolleşen Ömer Halis Demir gibi aktörlerin, darbe girişiminde ortaya çıkan olayların ve hassaten bir kimlik anlatısının unsuru haline dönüşmüş olan olguların Yeni Osmanlıcı siyaset eyleme biçimini ne denli beslediği, etraflı bir şekilde analiz edilmeye çalışılmaktadır. Tokdoğan, burada sosyal medyadan alarak kullandığı görsellerle, 15 Temmuz afişleri üzerinden bir çözümlenme yapmaktadır. Yazar, 'ecdat retorikinden' ilhamla oluşturulan afişlerin, Osmanlı torunu olmaya yapılan aşırı vurguların, kahramanlık anlatılarının milli narsisizm ile örtüştüğünü ifade etmektedir. Yazar sonuç kısmında da iddialarını ve bulgularını karşılaştırarak, bu siyaset eyleme biçiminin nostaljik ve romantik yönlerini tekrardan hatırlatıp mezkûr siyasetin sürdürülebilirliğinin pek mümkün olmadığını dile getirmektedir.

Tokdoğan eser boyunca gerek sosyal medyadan gerekse de konvansiyonel medyadan aldığı verilerle AKP siyasetinin kırılma noktasını ve beslediği dayanakları büyük oranda analiz etmektedir. Yine tarihsel bir okuma ile Erdoğan siyasetinin analogilerini iyi bir şekilde çözümlenmektedir. Burada özellikle tek parti hükümetleri ve onun temsil ettiği değerlere karşı girişilen mücadelenin ekonomik, kültürel, siyasal ve toplumsal boyutlarını ayrı ayrı olaylar üzerinden örnekleyerek açığa çıkarmaktadır. Nihai olarak bütün bir cumhuriyet tarihini göz önüne alarak, AKP'yi var eden ontolojik ve epistemolojik birtakım hususları tartışmanın merkezine koymaktadır. Buradan anlaşılmaktadır ki yazar, bilimsel uzmanlaşmanın getirdiği alan aristokrasisinin sorunlu yanlarından kaçınmış, uzun süreli ve interdisipliner bir okuma ile analiz nesnesini ele almıştır. Bu durum kitabın kaynakçasından da anlaşılabilir düzeydedir ve yazar; siyaset bilimi, sosyoloji, iletişim, psikoloji, tarih ve felsefe gibi çeşitli alanlarda mesai tüketen uzmanlardan yararlanmıştır.

Diğer yandan çalışmanın metodolojik ve içerik açısından eksiklikleri de göze çarpmaktadır. Tokdoğan'a yapılabilecek ilk eleştiri metodolojik hususlar noktasındadır; çünkü metodoloji, bilimsel bir eserin sonuçlarına dair güveni

belirleyen en temel etkidir. Bir sosyal bilim tezinin inceleme nesnesini hangi yöntemle inceleyeceği, kendisini hangi hususlarda disipline edeceği, çalışmanın sınırlılıklarının, zafiyetlerinin ve olası risklerinin ne olduğu, izlenecek yöntemin içsel ve dışsal tutarlılığı peşinen belirtilmeden tez ve edebi metin arasında çok ciddi bir ayırım yapmak mümkün olmayabilir. Bu açıdan bakıldığında yazarın içerik analizi, söylem analizi ya da başka bir nitel/nicel araştırma yönteminin vadedtiği imkânları etkin bir şekilde kullanmadığı, kuramsal (teorik) bir çalışma yaptığı görülmektedir. Hâlbuki Yeni Osmanlıcı ideolojik konumlanışın toplumsal hayatta kimlerde hangi ölçüde bir karşılığının olduğunu anlamak ya da kitlelerdeki duygu rezervlerinin/yoğunluğunun açığa çıkarılması büyük oranda uygulamalı bir çalışma ile mümkün olabilirdi. Nitekim Tokdoğan'ın temel teorik yaklaşımı daha önceki Çalış (2010) ve Özakıncı'nın (2009) çalışmalarında da benzer bir şekilde sunulmuştur. Tokdoğan, AKP dönemini kendi incelemesinin merkezine alarak, çalışmasının özgünlüğünü korusa da bugün Yeni Osmanlıcılığın çeşitli siyasi fraksiyonlara ait aktörlerde ne yoğunlukta bulunduğu halen bir soru işaretidir.

Yazarın eleştirilebilecek bir diğer yönü ise özellikle ilk iki bölümde tartışılan konuları dolaylı olarak daha önce tartışmış olan birçok düşünürün eserlerini gözardı etmesi olarak söylenebilir. Bu noktada bilhassa duyguların sosyolojik yönünü analiz etmiş olan otoriteler ve büyük oranda yazarın konusu ile alakalı birçok çalışma vardır. Mesela Ulus Baker (2018) Türkiye'de duyguların ve kanaatlerin sosyolojik yönünü literatürün içinden bakarak ele alan ilk sosyologlardan birisidir. Bu noktada Baker'in Türkiye'nin içinden bir aktör olarak imaj, duygu ve kanaat gibi nosyonlar etrafında anlamlandırdığı toplumsal özne, Tokdoğan için siyasi alandaki özneyi daha anlaşılır kılabilirdi. Öte yandan daha önce faşizmin ve dolayısıyla potansiyel faşist aktörün duygu haritası üzerinden incelemeler yapmış olan Adorno (2017), muhafazakâr reflekslerin duygu sosyolojisi açısından daha anlaşılır bir şekilde ele alınmasına hizmet edebilirdi. Benzer şekilde Amerikan sosyolojisinden Goffman'ın damgalanmış siyasi aktörü ele alması (2014) ya da ortalama insanın kamusal ilişkilerindeki duygusal uğrakları çözümlemesi (2017), duygu sosyolojisi açısından daha net bir teorik arka plan oluşturabilirdi. Esasında eserleri çoğaltmak mümkün fakat buradaki temel sorun hangi eserleri kullanacağını kararını dışardan bir aktör olarak vermek değil. En temel sorun, duyguların sosyolojik yönünü ele alıp sosyolojik literatürde alanında otorite olarak görülen herhangi bir düşünürü yer verilmemesidir. Nitekim sadece Spinoza, Ahmed, Clarke ve arkadaşlarının perspektifinin ağırlıklı olduğu bir duygu sosyolojisi oldukça eksik kalmaktadır.

Tokdoğan'ın kullandığı üslup, dilbilim açısından oldukça başarılı bir performans sergilese de semantik açıdan seçmiş olduğu birtakım kavramlar iddialı, itham edici, bilimsellikten uzak ve duygu yüklü kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Hınç, körlük, banal ya da narsisizm kavramsallaştırmaları bilimsel olarak yeterince tartışılmadan -ki bunların olup olmamasından ziyade çerçevesinin net bir şekilde tanımlanması gerekirdi- kullanıldığı için tartışmaya açık kavramlar olarak görülebilecek niteliktedir. Tokdoğan'ın, rasyonaliteden uzak bir kesimin, bir yazar olarak duygu yüklü yönlerinden rahatsız olması kişisel olarak kendi düşünce özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilir. Fakat "koyunluk" (s. 38), "eziklik" (s. 115), "körlük" (s. 249) vs. kavramları ifade ya da iktibas etmek bilimsel tarz ile uyumsuzdur.

Bilimsel olmak iddiasını taşıyan bir eserin içerisinde bu kadar öznel, spekülasyona dayalı ve serinkanlıktan uzak yargıların olması, çalışmanın olgun taraflarını gölgelemektedir. Öte yandan söz konusu ithamları, yazarın incelediği muhafazakâr/milliyetçi kesimlerin bütününe teşmil etmek, yazarın ekolojik yanlıya düştüğüne dair bir iddiayı güçlendirebilir. Seçmen denilen aktörlerin aynı motivasyonlarla ya da yazarın ifadesiyle aynı duygulanımlarla oy verme alışkanlığı kazandığını iddia ya da ima etmek, bütün bir sosyal bilimler literatürünün birikimini göz ardı etmek anlamına gelebilir.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflicts of Interest Statement:

Çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest in the study.

Maddi Destek / Financial Support:

Bu çalışmada herhangi bir fon veya maddi destekten yararlanılmamıştır.
No funding or financial support was used in this study.

Yazar Katkıları / Contribution Rate of the Authors:

Fikir: NA; Tasarım: NA; Veri Toplama: NA; Kaynak Tarama: NA; Analiz ve Yorum: NA; Makalenin Yazımı: NA.
Idea: NA; Design: NA; Data Collecting: NA; Literature Review: NA; Analysis and Discussion: NA; Writing: NA.

(!) Yazar/yazarlar bu çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğunu, etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine uyduğunu beyan etmiştir. Aksi bir durumda Medeniyet Araştırmaları Dergisi sorumlu değildir.

(!) *The author/authors declared that all processes of this study are in accordance with research and publication ethics, and comply with ethical rules and principles of scientific citation. Otherwise, the Journal of Civilization Studies is not responsible.*

Kaynakça

- Adorno, T. W. (2017). *Otoriteryan Kişilik Üzerine Niteliksel İdeoloji İncelemeleri*. (D. Şahiner, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Baker, U. (2018). *Kanaatlerden İmajlara Duygular Sosyolojisine Doğru*. (H. Abuşoğlu, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları (Birikim Kitapları).
- Çalış, Ş. H. (2010). *Hayalet Bilimi ve Hayali Kimlikler Neo-Osmanlılık, Özal ve Balkanlar*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Goffman, E. (2014). *Damga Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. (Ş. Geniş, Ü. L. & S. N. Ağırnaslı, Çev.) Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Goffman, E. (2017). *Kamusal Alanda İlişkiler Toplu Yaşamın Mikro İncelemeleri*. (M. F. Karakaya, Çev.) Ankara: Heretik Yayınları.
- Özakıncı, C. (2009). *Türkiye'nin Siyasi İntiharı Yeni-Osmanlı Tuzağı*. İstanbul: Otopsi Yayınları.